

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи

МОТЯШОК Андріана Андріївна

**Специфіка соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими
батьківського піклування**

спеціальність: 231 – Соціальна робота
освітньо-професійна програма – Соціальна робота
Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи СР-41

А. А. Мотяшок

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, С. М. Миколюк

Тернопіль -2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ.....	6
1.1. Система соціальної роботи з дітьми-сиротами. Визначення змісту основних понять соціального дослідження.....	6
Висновки до розділу 1	12
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ЗМІСТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ.....	13
2.1. Організаційно-функціональна робота соціального працівника із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.....	13
2.2. Системне дослідження факторів, що призводять до статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.....	17
Висновки до розділу 2	24
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	26
3.1. Рекомендації соціальним працівникам щодо роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Перспективи подальшої роботи та розвитку в сфері соціальної роботи	26
Висновки до розділу 3	33
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема дітей, які втратили батьківське піклування та опинилися під опікою соціальних служб, в сучасному світі залишається однією з актуальних та нагальних. Ці діти є однією з найбільш вразливих категорій населення, оскільки вони не лише позбавлені сімейної підтримки, але й часто стикаються з численними труднощами у процесі соціальної адаптації та інтеграції. Специфіка соціальної роботи з цією категорією дітей полягає в унікальних вимогах та потребах, які вони мають. Це включає в себе не лише матеріальну допомогу, але й емоційну та психологічну підтримку, а також створення умов для повноцінного фізичного та психічного розвитку.

Ступінь дослідження проблеми. В наш час існує значна кількість досліджень, присвячених проблемам дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Цією проблематикою займалися такі українські вчені, як О. Балухтіна, О. Борисова, Я. Брич, А. Гірняк, Т. Журавель, Н. Коляда, О. Купенко, М. Лукашевич, С. Мітіна, А. Фурман та інші. Проте, не зважаючи на це, питання специфіки соціальної роботи з цією категорією дітей залишається актуальним і потребує подальших досліджень та розвитку ефективних стратегій дії.

Мета роботи: розвиток та употужнення теоретичних та практичних аспектів ведення соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Меті дослідження підпорядковані планові завдання:

- дослідити визначення та сутність основних понять: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, соціальна робота;

- проаналізувати організаційно-функціональну роботу соціального працівника із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування
- провести системний аналіз факторів, що призводять до статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування
- обґрунтувати перспективи подальшої роботи та розвитку в галузі соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування;
- розробити рекомендації вдосконалення соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Об’єкт дослідження – система соціальної роботи із дітьми.

Предметом дослідження є зміст та особливості соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Методи дослідження: Для розв’язання поставлених завдань було дібрано комплекс теоретичних та емпіричних методів: теоретичні: аналіз, класифікація, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження; емпіричні: спостереження, бесіда, анкетування; методи статистичної обробки даних: систематизація та узагальнення якісних і кількісних даних дослідження.

Інформаційною базою дослідження слугували довідково-інформаційні видання, матеріали періодичних видань, праці науковців, законодавчі та нормативні акти, ресурси мережі Інтернет.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для вдосконалення практики соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також для підготовки фахівців у цій сфері.

Робота пройшла апробацію на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особистість і суспільство:

психосоціальні виміри когнітивно-емоційної взаємодії» (м. Тернопіль,
Західноукраїнський національний університет, 30 квітня 2024 р.)

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів,
висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

1.1. Система соціальної роботи з дітьми-сиротами. Визначення змісту основних понять соціального дослідження

Соціальна робота - це професійна діяльність, спрямована на покращення якості життя людей і груп, які переживають різні форми складнощів та вразливості. Основною метою соціальної роботи є сприяння самореалізації людини, забезпечення її гідності та підтримка у вирішенні особистих, соціальних та психологічних проблем. Соціальна робота виступає ключовим інструментом у будівництві справедливого та гуманного суспільства, де кожна людина має можливість досягти свого потенціалу та жити гідно. Сутність соціальної роботи полягає в наданні підтримки, консультуванні, розвитку ресурсів та сприянні самостійності людей, які знаходяться у складних життєвих ситуаціях. Соціальні працівники працюють з різними категоріями людей, такими як діти, молодь, сім'ї, люди з інвалідністю, люди похилого віку, бездомні, мігранти та інші[27].

Соціальні працівники відіграють надзвичайно важливу роль у підтримці та захисті дітей, які опинилися вразливими через втрату батьківського піклування. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, потребують особливої уваги та підтримки, і соціальні працівники виступають їхніми головними захисниками і підтримкою. По-перше, соціальні працівники здійснюють оцінку потреб кожної дитини, виявляючи їхні фізичні, емоційні, психологічні та соціальні потреби. На основі цієї оцінки вони розробляють індивідуальні плани підтримки, спрямовані на забезпечення безпеки, розвитку та добробуту кожної дитини. По-друге, соціальні працівники забезпечують пошук альтернативного догляду для дітей, які не можуть бути під опікою власних батьків. Вони встановлюють контакти з потенційними прийомними

сім'ями, опікунами або іншими формами догляду, забезпечуючи належні умови для розвитку кожної дитини в безпечному та люблячому середовищі[22].

Крім того, соціальні працівники забезпечують підтримку родинам-прийомним, надаючи їм необхідні ресурси, навчання та психологічну підтримку для ефективного догляду за дітьми. Усі ці функції та відповідальності соціальних працівників спрямовані на забезпечення того, щоб кожна дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування, мала можливість рости та розвиватися в безпечному та підтримуючому середовищі, де їй надається необхідна підтримка для досягнення свого потенціалу. Таким чином, роль соціальних працівників у роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є неocenенно важливою і визначальною для забезпечення їхнього добробуту та захисту[20].

Дитина-сирота - це не просто технічна категорія в законодавстві, а складний феномен, який переплітається зі суспільними, економічними та культурними аспектами історії України. У змінному контексті часу та історичних обставин термін "дитина-сирота" трактувався по-різному, а його значення для суспільства змінювалося залежно від епохи[20].

Незважаючи на досягнення в розвитку системи соціального захисту та піклування, проблема дитячого сирітства залишається актуальною й у сучасних умовах. Сирітство може бути результатом війн, катастроф, епідемій, а також недбалого ставлення батьків чи соціальних умов. Сучасна Україна зробила значні кроки у покращенні умов для сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Проте, існує потреба у подальших зусиллях для забезпечення повноцінного життя кожної дитини.

Загально визнано, що сім'я є основою суспільства, а дитина - його майбутнім. Тому вирішення проблеми дитячого сирітства вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, громадських організацій та суспільства в цілому. Необхідно надавати підтримку сім'ям у складних життєвих обставинах, сприяти адаптації та патронатному вихованню, а також забезпечувати якісну освіту та медичний догляд для всіх дітей[15].

Поняття "дитина, позбавлена батьківського піклування" відображає стан, коли дитина втрачає можливість отримувати необхідні догляд і підтримку з боку батьків або законних опікунів. Це може статися з різних причин, таких як смерть батьків, їх недбалість до батьківства, відмова від опіки або судове рішення про позбавлення батьківських прав[4].

Ситуація, коли дитина позбавлена батьківського піклування, може мати серйозні наслідки для психічного, емоційного та фізичного розвитку дитини. Вона може почувати себе відкинутою, самотньою та непотрібною, що негативно впливає на її самоповагу та самооцінку. Брак стабільності та надійного дорослого, який міг би забезпечити дитині безпеку та підтримку, може призвести до стресу та тривоги.

Крім того, дитина, позбавлена батьківського піклування, може зазнавати матеріальних труднощів, так як вона може бути позбавлена доступу до основних життєвих потреб, таких як харчування, освіта та медичний догляд. Це створює серйозні виклики для суспільства, оскільки необхідно забезпечити дітей, позбавлених батьківського піклування, належною опікою та підтримкою[1].

Одним із ключових аспектів розв'язання проблеми дітей, позбавлених батьківського піклування, є підтримка сімей, щоб уникнути виникнення цієї ситуації або допомогти сім'ям, що переживають кризові моменти, відновити стабільність. Інвестиції у соціальні послуги, які надаються сім'ям, можуть допомогти забезпечити підтримку в разі потреби та попередити виникнення кризових ситуацій. Рішення щодо дітей, позбавлених батьківського піклування, важливе для будь-якого суспільства. Необхідно розробляти ефективні стратегії, щоб забезпечити їм сімейну форму виховання (усиновлення; опіка, піклування; прийомна сім'я; дитячий будинок сімейного типу) чи альтернативну форму догляду – не сімейну (інтернатний заклад) (див. рис. 1.1).

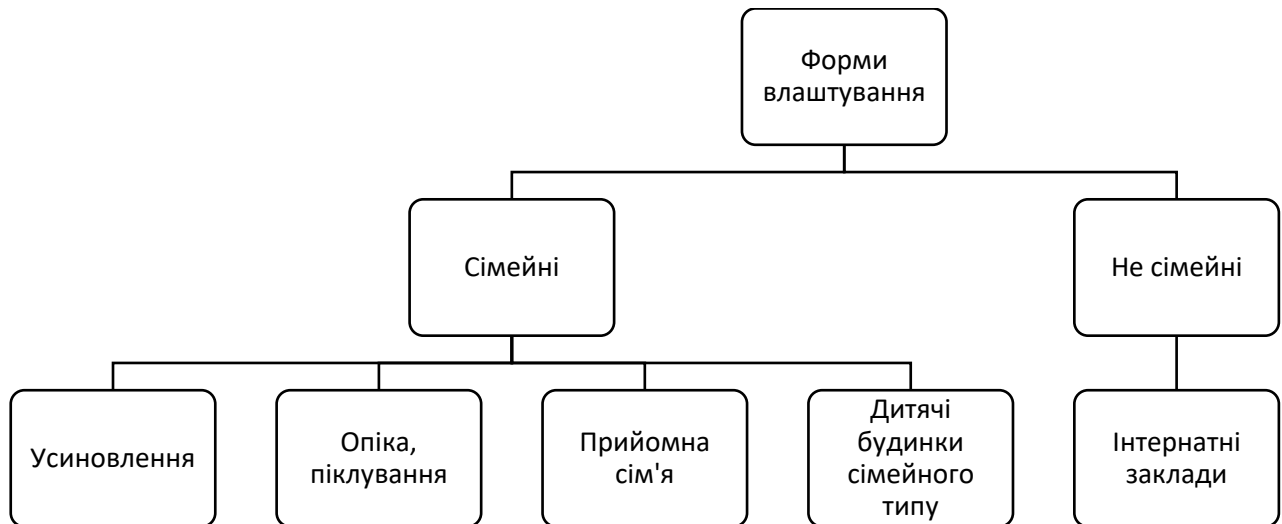

Рис. 1.1. Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Примітка. Побудовано автором за даними [4].

У підсумку, поняття "дитина, позбавлена батьківського піклування" відображає складний стан, який потребує уваги та рішучих дій з боку суспільства. Головною метою повинно бути забезпечення кожній дитині безпеки, затишку та можливості для повноцінного розвитку незалежно від її родинних обставин. Забезпечення належного догляду та підтримки для дітей, позбавлених батьківського піклування, вимагає інтегрованого підходу від урядових установ, громадських організацій та громадськості. Це означає створення ефективної системи соціального захисту, яка включає в себе не лише матеріальну допомогу, але й психологічну підтримку та можливості для соціальної адаптації[4].

Дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування, є двома категоріями, які часто використовуються у соціальному та юридичному контексті, проте їхні значення та умови можуть мати свої відмінності та спільні риси (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Спільні та відмінні риси дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Риси	Назва	Характеристика
Спільні	1. Відсутність батьківського піклування	Якщо говорити про спільні риси, обидві категорії дітей переживають втрату батьківського піклування. Це може бути через смерть батьків, їхню нездатність до пристосування до батьківства, відмову від опіки чи судове рішення про позбавлення батьківських прав.
	2. Потреба у стабільності та підтримці	Як діти, які пережили стресові ситуації, обидві категорії потребують стабільного та підтримуючого середовища для свого фізичного, емоційного та психологічного розвитку.
	3. Потреба у підтримці та розумінні	Обидві категорії дітей можуть відчувати втрату, самотність та невизначеність у майбутньому. Вони потребують підтримки, розуміння та зверненої уваги з боку оточуючих.
Відмінні	1. Юридичний статус	Дитина-сирота має чітко визначений юридичний статус, який визначається втратою одного або обох батьків. У той час як дитина, позбавлена батьківського піклування, може мати різні причини для цього статусу, такі як позбавлення батьківських прав або відмова батьків від опіки.
	2. Соціальний контекст	Дитина-сирота може бути частиною соціальної системи дитячих будинків або системи усиновлення, що може впливати на її ставлення до сім'ї та соціальний розвиток. У той час як дитина, позбавлена батьківського піклування, може перебувати під опікою родичів або інших опікунів, що може впливати на її соціалізацію та ставлення до сім'ї.
	3. Досвід втрати	Дитина-сирота може переживати більш травматичний досвід втрати, оскільки вона може втратити обох батьків або опинитися в складній життєвій ситуації. У той час як дитина, позбавлена батьківського піклування, може мати різноманітні досвіди та емоційні реакції на втрату.

Примітка. Побудовано автором за даними [4].

Крім того, важливо створювати умови для альтернативних форм догляду, таких як опіка та усиновлення, які забезпечують дітям стабільне середовище для зростання та розвитку. Це допоможе забезпечити їм можливості для самореалізації та успішної інтеграції у суспільство[2].

У підсумку, дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування, хоча можуть мати спільні риси, такі як втрата батьківського піклування та потреба у стабільності та підтримці, вони також мають свої відмінності, які визначаються юридичним статусом, соціальним контекстом та досвідом втрати. Важливо враховувати ці відмінності при розробці стратегій підтримки та допомоги цим дітям для забезпечення їхнього належного розвитку та благополучного майбутнього. Розуміння спільних та відмінних рис дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, допомагає належним чином адаптувати програми та послуги для них, щоб забезпечити максимальну підтримку та захист їхніх прав[4].

Звернення уваги на індивідуальні потреби кожної категорії дітей є важливим аспектом розробки ефективних стратегій підтримки. Наприклад, для дитини-сироти може бути корисним розвиток програм усиновлення або системи прийомної опіки, які забезпечать їй стабільне та любляче середовище. У той час як для дитини, позбавленої батьківського піклування, можуть бути корисними програми підтримки сім'ї, які надають ресурси та навички, необхідні для створення стабільного та здорового середовища для виховання дитини.

Окрім того, важливо звертати увагу на психологічний та емоційний стан кожної дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, адже такі діти пережили втрату батьківського піклування та опіки. Саме тому програми та послуги для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, повинні спрямовуватися на підтримку та відновлення психічного здоров'я дитини, а також на розвиток її соціальних навичок [9].

Висновки до розділу 1

Сучасне суспільство стикається з численними викликами у сфері соціального захисту дітей, особливо тих, хто опинився без батьківського піклування. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, потребують особливої уваги та підтримки з боку соціальних працівників, які мають працювати відповідно до теоретико-практичних засад, щоб забезпечити їхній добробут та інтеграцію в суспільство[4].

Сім'я та соціальне середовище в якості основних складових системи опіки впливають на формування особистості дитини. Тому соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, спрямована на створення адаптивної системи підтримки, що має замінити втрачену сімейну структуру[9].

Інша важлива сторона акцентує увагу на індивідуальних потребах кожної дитини та її можливостях для особистісного розвитку. Соціальні працівники, працюючи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, враховують їхні індивідуальні потреби та створюють індивідуальні плани дій, спрямовані на розвиток їхнього потенціалу[18].

Методичні засади соціальної роботи з такими дітьми включають в себе ряд підходів, таких як інтервенція кризового періоду, сприяння соціальній адаптації, робота з прийомними родинами та інші. Важливим є розробка комплексної програми підтримки, яка охоплює всі аспекти життя дитини, від освіти та медичного забезпечення до психологічної підтримки [17].

Отже, теоретико-методичні засади соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, базуються на теоретичних та практичних методах інтервенції та підтримки, спрямованих на забезпечення їхнього добробуту та успішної інтеграції в суспільство.

РОЗДІЛ 2.

ДІАГНОСТИКА ЗМІСТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ

2.1. Організаційно-функціональна робота соціального працівника із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Робота соціального працівника з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є надзвичайно важливою та відповідальною. Ця категорія дітей потребує особливої уваги та підтримки, оскільки вони зазнали стресу та втрати, які можуть суттєво вплинути на їхній розвиток та добробут.

Станом на кінець минулого року в Україні було зареєстровано 45 936 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з яких 7415 були зареєстровані протягом 2023 року.

Кількість таких дітей змінювалася за останні три роки:

- У 2021 році було зареєстровано 48 089 дітей;
- У 2022 році ця цифра зменшилася до 42 611;
- У 2023 році кількість зросла до 45 936 [6].

За даними відомства, кількість нових випадків дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в реєстрі за кожен рік становила:

- 2021 рік — 7096 дітей;
- 2022 рік — 6433 дітей;
- 2023 рік — 7415 дітей.

Таким чином, із загальної кількості 45 936 дітей, позбавлених батьківського піклування станом на 2023 рік, 7415 з них були внесені до обліку протягом цього ж року [6].

На сьогодні більше ніж 15 тисяч дітей в Україні потребують усиновлення і перебувають на відповідному обліку. Частина цих дітей вже знаходяться у прийомних сім'ях або під опікою та мають право бути усиновленими [6].

У Великоберезовицькій територіальній громаді перебуває на обліку 29 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Служба у справах дітей (начальниця Служби Лідія Гайда) та Центр надання соціальних послуг (директорка Центру Ольга Жидик) працюють із цією категорією дітей у громаді. У Службі працюють 3 соціальних фахівців, а у Центрі - 3 фахівці соціальної роботи та 9 соціальних працівників, які безпосередньо надають соціальні послуги Великоберезовицькій громаді. Нами було розроблено Анкету «Специфіка соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування» та проведено опитування 10 осіб соціальної сфери із Великоберезовицької громади. Анкета та результати опитування виокремлені у додатки (див. додаток А та додаток Б).

Проаналізувавши результати опитування та поспілкувавшись із фахівцями соціальної сфери Великоберезовицької громади, стало очевидним, що першим і найважливішим аспектом роботи соціального працівника з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є забезпечення безпеки та захисту цих дітей. Соціальний працівник має виявляти потенційні ризики та небезпеки для дитини та вживати необхідних заходів для їхнього усунення. Це може включати співпрацю з правоохоронними органами, органами опіки та іншими соціальними службами для забезпечення безпеки дитини[22].

Другим аспектом роботи є забезпечення соціальної підтримки та розвитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціальний працівник працює над тим, щоб забезпечити цим дітям доступ до освіти, медичних та психологічних послуг, а також до ресурсів та програм, які допоможуть їм розвиватися та досягати свого потенціалу. Важливою частиною цієї роботи є також створення сприятливого та підтримуючого середовища для дітей, де вони можуть відчувати себе безпечно та захищено[22].

Третім аспектом роботи є підготовка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до самостійного життя та соціальної адаптації. Соціальний працівник працює з цими дітьми, щоб надати їм навички та знання,

необхідні для успішного виходу у самостійне життя після досягнення повноліття. Це може включати навчання навичкам життя, підтримку у пошуку роботи та житла, а також психологічну підтримку у подоланні труднощів, пов'язаних зі статусом сироти або позбавленням батьківського піклування[22].

У підсумку, робота соціального працівника з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вимагає комплексного підходу та великої відповідальності. Важливою є підтримка та захист цих дітей, їхній соціальний та емоційний розвиток, а також підготовка до самостійного життя у майбутньому. Для успішної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, соціальному працівнику необхідно мати розуміння їхніх індивідуальних потреб, досвідченість у виявленні та вирішенні проблем, а також спроможність спілкуватися з дітьми на їхньому рівні. Це вимагає від соціального працівника вміння працювати з емоціями дітей, розуміти їхні страхи та тривоги, а також будувати довіру та взаєморозуміння[20].

Крім того, важливою частиною роботи є співпраця з іншими соціальними та медичними службами, а також з родинami чи опікунами дітей. Соціальний працівник повинен мати здатність співпрацювати з різними структурами та організаціями для забезпечення повноцінного та комплексного підходу до підтримки та захисту дітей.

Не менш важливою є постійна саморефлексія та професійний розвиток соціального працівника. Працюючи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, важливо не тільки забезпечити їм підтримку та захист, але й постійно працювати над власними навичками та знаннями для покращення якості своєї роботи[16].

У підсумку, робота соціального працівника з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вимагає відповідальності, співчуття та професійності. Це складна, але надзвичайно важлива сфера роботи, яка має значний вплив на майбутнє та добробут дітей, які опинилися в цій ситуації.

Робота соціального працівника із дітьми вимагає не лише вирішення конкретних соціальних проблем, але й надання психологічної та емоційної

підтримки. Психосоціальна підтримка є важливою складовою роботи соціального працівника із дітьми, оскільки вона сприяє їхньому психологічному благополуччю, розвитку та адаптації до складних життєвих обставин[22].

Психосоціальна підтримка включає в себе різноманітні аспекти, починаючи від надання емоційної підтримки та слухання дитячих переживань до сприяння їхньому соціальному розвитку та позитивній самоідентифікації. Одним з ключових елементів цієї підтримки є створення довірливого ставлення між соціальним працівником та дитиною, що дозволяє останній відчувати себе захищеною[22].

Психосоціальна підтримка також передбачає надання дітям можливості висловлювати свої почуття та думки, розвивати навички саморегуляції та вирішувати конфлікти. Соціальний працівник допомагає дітям розуміти їхні емоції та впливати на них конструктивним способом, що сприяє покращенню їхнього емоційного стану та психологічного благополуччя[27].

У додаток до цього, психосоціальна підтримка включає в себе розвиток соціальних навичок у дітей, таких як спілкування, співпраця та конфліктологія. Соціальний працівник працює з дітьми над розвитком їхньої емпатії, вміння співпрацювати з іншими та будувати позитивні взаємини з оточуючими. Це допомагає дітям відчувати себе більш впевненими та успішними у соціальних взаємодіях.

Нарешті, психосоціальна підтримка включає в себе надання дітям необхідних ресурсів та послуг для їхнього розвитку та благополуччя. Соціальний працівник працює з дітьми та їхніми родинami для забезпечення доступу до освіти, медичної допомоги, психологічної підтримки та інших соціальних послуг, які можуть сприяти їхньому розвитку та самореалізації[22].

Отже, психосоціальна підтримка в роботі соціального працівника із дітьми є надзвичайно важливою для їхнього психологічного та соціального благополуччя. Цей вид підтримки сприяє розвитку дітей, їхній адаптації до складних життєвих ситуацій та позитивному становленню особистості.

2.2. Системне дослідження факторів, що призводять до статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування

Статус дитини-сироти або позбавлення батьківського піклування може виникнути через різноманітні фактори, які впливають на життя дитини та її родини. Деякі з цих факторів є складними та мають довгостроковий вплив, тоді як інші можуть виникати раптово через непередбачувані обставини. Розглянемо деякі з найбільш поширених факторів, що викликають цей статус (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Фактори, що викликають надання статусу дитині

№	Фактори	Коментар
1	Смерть батьків або одного з них	Смерть одного чи обох батьків є одним з найбільш трагічних та травматичних подій для дитини. Вона може призвести до статусу дитини-сироти, коли обидва батьки померли, або до позбавлення батьківського піклування, якщо один з батьків залишився живий, але не може або не бажає далі опікуватися дитиною.
2	Неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд	Іноді батьки можуть бути неспроможними забезпечити необхідний рівень догляду та підтримки для дитини з різних причин, таких як алкогольна або наркотична залежність, фізичне або емоційне насильство, ментальні захворювання або фінансові труднощі.
3	Відмова батьків від опіки	Деякі батьки можуть відмовитися від опіки над дитиною з різних причин, включаючи втрату інтересу до батьківства, конфлікти в родині або невідповідність виховувати дитину.
4	Судове рішення про позбавлення батьківських прав	У деяких випадках, коли батьки не здатні чи не бажають забезпечити належний догляд за дитиною, суд може прийняти рішення про позбавлення їхніх батьківських прав, щоб забезпечити безпеку та благополуччя дитини.

Примітка. Побудовано автором за даними [4].

Ці фактори, серед інших, можуть призвести до статусу дитини-сироти або позбавлення батьківського піклування, відкриваючи шлях до різних шляхів допомоги та захисту для дітей у таких складних ситуаціях.

Смерть батьків - це одна з найбільш травматичних та складних ситуацій для будь-якої дитини. Стати сиротою через смерть батьків означає втратити не лише найближчих родичів, але й безпечний світ, на якому ґрунтується дитяче довір'я та безпека. Ця ситуація часто викликає значні емоційні та психологічні перешкоди, а також потребу в подальшій допомозі та підтримці для дитини[4].

Перш ніж розглядати наслідки сирітства через смерть батьків, важливо врахувати, що кожна дитина реагує на подібну втрату індивідуально. Деякі можуть виявити симптоми глибокого горя, депресії та тривоги, тоді як інші можуть виявити себе більш замкнутими чи агресивними. Важливо зрозуміти, що немає "правильної" реакції на втрату батьків, і кожна дитина потребує унікального підходу до допомоги та підтримки. Сирітство через смерть батьків також може призвести до значних практичних труднощів для дитини. Вона може втратити стабільне місце проживання, матеріальну підтримку, доступ до освіти та медичних послуг. Одним із ключових завдань у разі сирітства є забезпечення дитині безпечного та стабільного середовища, а також доступу до усіх необхідних ресурсів для її розвитку та благополуччя[3].

Для дитини, яка стала сиротою через смерть батьків, важливо отримати психологічну підтримку та допомогу у процесі справляння з втратою. Психологічні консультації та терапія можуть допомогти дитині зрозуміти та виражати свої емоції, розвивати стратегії копіngu та відновлення психічного здоров'я. Навіть у важких моментах сирітство може стати можливістю для дитини зростання та саморозвитку. Важливо, щоб вона отримувала достатню підтримку, щоб розкрити свій потенціал і знайти своє місце в світі[8].

У підсумку, сирітство через смерть батьків є важкою та травматичною ситуацією, яка вимагає комплексного підходу до допомоги та підтримки

дитини. Важливо надати їй практичну та емоційну підтримку, щоб вона могла подолати цей важкий період та знайти свій шлях до успішного дорослого життя. Сирітство через смерть батьків може також вимагати уваги до правових та юридичних аспектів. Наприклад, вирішення питань опіки, усиновлення чи підпільних аспектів спадкування може потребувати втручання правових експертів та органів опіки[4].

Підтримка оточуючого середовища, включаючи родину, школу, спільноту та друзів, також грає важливу роль у процесі адаптації сироти до нових життєвих умов. Розуміння та сприяння з боку оточуючих може допомогти дитині відчувати себе підтриманою та усвідомлювати свою цінність, незважаючи на пережиті втрати. Для дитини, яка стала сиротою через смерть батьків, важливо враховувати її індивідуальні потреби, схильності та бажання. Необхідно також враховувати історію та контекст сирітства кожної дитини, оскільки кожна ситуація унікальна. Один і той же підхід не підходить для всіх, тому важливо підходити до кожного випадку індивідуально [22].

У підсумку, сирітство через смерть батьків є важкою життєвою ситуацією, яка вимагає комплексного та індивідуального підходу до допомоги та підтримки дитини. Важливо надати їй практичну, емоційну та правову підтримку, щоб допомогти їй подолати втрату та знайти свій шлях до успішного дорослого життя[1].

Сирітство, що виникає через неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд для дитини, є серйозною проблемою, яка вимагає уваги та дії з боку суспільства. Ця ситуація може мати різні причини, але в кожному випадку вона ставить під загрозу благополуччя та майбутнє дитини. Перш за все, важливо розглянути причини, які можуть призвести до ситуації, коли батьки не можуть забезпечити належний догляд для своєї дитини. Це може бути пов'язано з фінансовими труднощами, матеріальною нездатністю, алкогольним чи наркотичним залежністю, психічними захворюваннями або фізичним насильством у родині. Усі ці фактори можуть призвести до того, що

батьки не можуть виконувати свої обов'язки по догляду за дитиною, і це може викликати серйозні наслідки для дитини[9].

Сирітство через неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд може відбуватися у різних формах. У деяких випадках дитина може бути взята під опіку держави або передана в установу дитячого догляду. У інших випадках дитина може бути передана під опіку родичам чи прийомним батькам. Незалежно від форми, це може бути важким періодом для дитини, яка втрачає стабільність та безпеку свого родинного середовища[22].

Для дітей, які стають отримують статус через неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд, важливо забезпечити стабільність, підтримку та безпеку в їхньому новому середовищі. Це може включати доступ до освіти, медичних послуг, психологічної підтримки та інших необхідних ресурсів для їхнього розвитку та благополуччя. Крім того, важливо створити умови для того, щоб сироти могли зберегти зв'язок зі своїми родичами, якщо це можливо та безпечно для них. Система опіки та підтримки для сиріт, які стали такими через неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд, також потребує удосконалення. Необхідно забезпечити достатні ресурси для установ та організацій, що доглядають за такими дітьми, а також розвивати програми психологічної та соціальної підтримки для них[1].

Попередження сирітства через неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд також є важливою задачею для суспільства. Це може включати надання батькам доступу до ресурсів та підтримки для подолання фінансових труднощів, алкогольних чи наркотичних залежностей, психічних захворювань та інших факторів, які можуть призвести до недостатнього догляду за дитиною. Крім того, важливо забезпечити доступ до підтримки та ресурсів для сімей, які вже знаходяться у складних життєвих ситуаціях, щоб запобігти сирітству через неспроможність батьків забезпечити необхідний догляд[13].

Відмова батьків від опіки над своєю дитиною є складною та болісною ситуацією, яка може мати серйозні наслідки для самої дитини та її майбутнього.

Це рішення може бути викликане різними причинами та обставинами, але в кожному випадку воно ставить під загрозу благополуччя та добробут маленької людини. Однією з основних причин, що можуть призвести до відмови батьків від опіки дитини, є власні особисті проблеми чи обставини, які переважають над їхнім бажанням та здатністю виховувати дитину. Це може включати проблеми з алкогольним чи наркотичним сп'янінням, депресією, насильством у родині, фінансовими труднощами або іншими факторами, які перешкоджають батькам бути належними опікунами для своєї дитини. Відмова батьків від опіки також може бути пов'язана з їхнім недостатнім розвитком як батьків чи нездатністю вирішувати проблеми, що виникають у процесі виховання дитини. Деякі батьки можуть відчувати непереборну втомленість від виховання дитини або втрату інтересу до батьківства, що призводить до рішення відмовитися від опіки[20].

Наслідки відмови батьків від опіки дитини можуть бути дуже серйозними та тривожними для самої дитини. Вона може почувати себе відкинутою, непотрібною або небезпечною через відсутність батьківської любові та підтримки. Це може призвести до психологічних проблем, відставання в розвитку, агресивної поведінки чи інших негативних наслідків для дитини[19].

Однак важливо зазначити, що в деяких випадках відмова батьків від опіки може бути кращим рішенням для самої дитини, особливо якщо батьки неспроможні забезпечити необхідний догляд та умови для її розвитку. У таких випадках, система опіки та допомоги може забезпечити дитині безпечне та стабільне середовище, де вона може отримати необхідну підтримку та догляд[4].

У підсумку, відмова батьків від опіки дитини є складною та болісною ситуацією, яка вимагає уважного та індивідуального підходу. Важливо забезпечити дитині безпеку, стабільність та підтримку в новому середовищі, а також надати батькам необхідну допомогу та ресурси для вирішення їхніх проблем. Важливо також забезпечити дитині можливість зберегти зв'язок зі своїми батьками, якщо це безпечно та корисно для неї. При цьому система

соціального захисту та опіки повинна забезпечувати належний нагляд і допомогу як самим батькам, так і дитині, щоб допомогти їм вирішити проблеми, які призвели до відмови від опіки[21].

Крім того, важливо підкреслити важливість розвитку системи соціального захисту та опіки, яка була б здатна вчасно реагувати на ситуації, що можуть призвести до відмови батьків від опіки дитини. Це може включати в себе розвиток програм підтримки сімей, альтернативних форм опіки та допомоги дітям, а також підвищення якості та доступності послуг соціальної та психологічної підтримки[23].

Більшість дітей-сиріт наразі знаходяться в сімейних формах виховання: під опікою, у дитячих будинках сімейного типу (ДБСТ), прийомних сім'ях або тимчасово влаштовані у сім'ї родичів. Однак деякі діти, включаючи евакуйованих за кордон, ще не отримали статусу.

За даними Національної соціальної сервісної служби, на сьогодні в Україні 1656 осіб бажають усиновити дитину, тоді як 15 697 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, очікують на усиновлення. За період повномасштабної війни було усиновлено близько 700 дітей[7].

Більшість бажають усиновити здорову дитину до 5 років, але таких дітей дуже мало. Натомість понад 70% дітей, які чекають на усиновлення, старше 11 років. Майже половина з них мають братів чи сестер, яких не можна розлучати. Лише небагато людей готові усиновити одразу кілька дітей із однієї сімейної групи. Також люди побоюються всиновлювати дітей з діагнозами чи інвалідністю. Однак дві третини дітей у будинках дитини не мають соматичних чи неврологічних захворювань. Багато діагнозів є спірними та не мають достатньо підстав [7].

Приблизно третина дітей-сиріт (близько 4584) перебувають в інтернатах. Існує думка, що в таких закладах знаходяться лише діти з інвалідністю, але це не так. Минулого року Мінсоцполітики досліджували причини перебування дітей у декількох будинках дитини та їх діагнози. У більшості дітей не було серйозних захворювань, а причини були соціальними – батьки не справлялися з

вихованням. Тому важливо розвивати соціальні послуги в громадах, щоб допомогти зберегти родини та зменшити кількість дітей в інтернатах[7].

Важливим аспектом у роботі з сім'ями, де відбувається відмова від опіки, є розвиток програм та послуг раннього втручання. Ці програми можуть допомогти виявити та вирішити проблеми ще на ранніх етапах, забезпечуючи сім'ям необхідну підтримку та ресурси для відновлення стабільності та забезпечення належного догляду за дітьми[9].

Крім того, важливо віддати увагу соціально-економічним факторам, які можуть мати вплив на сім'ї та сприяти відмові від опіки. Створення умов для підвищення рівня життя, доступу до роботи та соціальних послуг може допомогти зменшити стрес та труднощі, які можуть призвести до відмови батьків від опіки. Зрештою, важливо пам'ятати про інтереси та добробут самої дитини в усіх рішеннях, пов'язаних з відмовою батьків від опіки. В кожному випадку необхідно забезпечити дитині безпеку, стабільність та підтримку, зважаючи на її потреби та індивідуальні характеристики[15].

Судове рішення про позбавлення батьківських прав є серйозним та важливим кроком, який супроводжується численними юридичними та психологічними наслідками для всіх сторін. Це рішення може бути прийняте судом у випадках, коли батьки не можуть або не бажають виконувати свої обов'язки по вихованню та догляду за дитиною, а також у ситуаціях, коли дитина перебуває у небезпеці або поганому стані через дії або бездіяльність батьків[4].

Однією з основних причин для судового рішення про позбавлення батьківських прав є небезпека для дитини, яка виникає з неналежного догляду, насильства у родині, зловживання алкоголем або наркотиками, а також інших форм недбалості або злочинної поведінки батьків. У таких випадках суд може вважати, що позбавлення батьківських прав є необхідним заходом для захисту безпеки та благополуччя дитини[22].

Крім того, судове рішення про позбавлення батьківських прав може бути прийняте у випадках, коли батьки не здатні або не бажають виконувати свої

обов'язки по вихованню та догляду за дитиною з інших причин, таких як психічні чи фізичні хвороби, відсутність здатності до відповідального батьківства, або довготривала відсутність контакту з дитиною[22].

Судове рішення про позбавлення батьківських прав може мати серйозні наслідки для всіх сторін, включаючи батьків, дитину та державу. Для батьків це означає втрату права на виховання та догляд за дитиною, а також може мати юридичні та фінансові наслідки. Для дитини це може означати втрату зв'язку з біологічними батьками та перехід до системи опіки або усиновлення. Для держави це може означати додаткові витрати на підтримку системи опіки та надання послуг дітям, які опинилися в цій ситуації[23].

Однак, необхідно підкреслити, що судове рішення про позбавлення батьківських прав завжди приймається з урахуванням найкращих інтересів дитини та захисту її безпеки та благополуччя. Воно є останнім заходом у випадку, коли інші методи захисту дитини вичерпалися або не ефективні. Таким чином, судове рішення про позбавлення батьківських прав є важливим інструментом для захисту прав та інтересів дітей в ситуаціях, коли це необхідно.

Висновки до розділу 2

Діагностика специфіки соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є ключовим етапом у створенні ефективних програм та інтервенцій для підтримки цієї вразливої категорії дітей. Цей процес включає в себе ретельне вивчення потреб та характеристик кожної дитини, а також аналіз специфічних викликів, що виникають у роботі з ними[1].

Першим кроком у діагностиці є збір інформації про історію життя дитини, включаючи обставини втрати батьківського піклування, умови життя

та досвід, який вони мають з соціальними службами та іншими організаціями. Це дозволяє отримати повний образ про ситуацію дитини і сприяє подальшому розумінню її потреб. Другим важливим аспектом є оцінка фізичного, емоційного та соціального стану дитини. Це включає в себе оцінку рівня здоров'я, психічного стану, рівня соціальних навичок та взаємодії з іншими. Цей процес допомагає виявити потреби та проблеми дитини, а також визначити напрямки дальшої роботи. Третім етапом є визначення цілей та стратегій соціальної роботи з дитиною. На основі отриманої інформації формуються конкретні цілі та завдання, спрямовані на покращення добробуту та соціальної адаптації дитини. Стратегії можуть включати в себе різноманітні підходи, такі як індивідуальні консультації, групові програми, роботу з прийомними родинами та співпрацю з іншими професіоналами. Завершальним етапом є постійне моніторинг та оцінка результатів роботи. Це дозволяє періодично оцінювати ефективність програм та інтервенцій, вносити необхідні корективи та забезпечувати максимальну підтримку для кожної дитини[4].

Отже, діагностика специфіки соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є складним та багатоетапним процесом, який вимагає глибокого розуміння потреб та характеристик кожної дитини, а також гнучкості та адаптивності у виборі стратегій та методів роботи. Результати опитування у Великоберезовицькій громаді показали, що фахівці соціальної роботи стикаються з рядом серйозних проблем у роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Основними проблемами дітей є емоційні та психологічні травми, а також труднощі адаптації та соціалізації. Для покращення ситуації необхідно забезпечити додаткові освітні можливості для фахівців соціальної сфери, методичні матеріали та психологічну підтримку. Крім того, важливим є вдосконалення програм соціальної адаптації для дітей та покращення умов праці для самих соціальних працівників.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

3.1. Рекомендації соціальним працівникам щодо роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Перспективи подальшої роботи та розвитку в сфері соціальної роботи

Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є важливою галуззю, яка ставить перед собою великі виклики та має значний потенціал для подальшого розвитку. Нижче розглянемо деякі перспективи для майбутньої роботи та розвитку цієї галузі:

1) удосконалення законодавства та політики: подальший розвиток галузі соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вимагає вдосконалення законодавства та політики, спрямованих на захист прав та інтересів цих дітей[4]. Це може включати розробку більш ефективних механізмів усиновлення та опіки, забезпечення доступу до якісних послуг та ресурсів, а також забезпечення ефективної системи підтримки для дітей та їхніх сімей;

2) розширення партнерства та співпраці: подальший розвиток галузі соціальної роботи також передбачає розширення партнерства та співпраці між різними зацікавленими сторонами, такими як урядові органи, громадські організації, академічні установи та міжнародні організації[2]. Це сприятиме обміну знаннями та досвідом, розробці інноваційних підходів та програм, а також забезпечить більшу доступність та ефективність послуг для дітей;

3) використання нових технологій: розвиток технологій відкриває нові можливості для покращення роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування[10]. Використання цифрових інструментів, таких як онлайн-платформи для підтримки дітей та їхніх сімей, електронні системи

ведення документації та моніторингу, а також використання відеокommунікаційних технологій для психологічної підтримки, може покращити доступність та якість послуг;

4)підвищення кваліфікації та навчання: соціальні працівники, які працюють з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію та навички, щоб ефективно впливати на життя цих дітей[16].

Навчання в галузі психології, дитячої розваги, роботи з травмою та інші професійні програми можуть значно підвищити компетентність соціальних працівників, які працюють з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Це допоможе їм краще розуміти потреби та проблеми цих дітей, надавати їм належну підтримку та допомогу у важкі моменти їхнього життя. Такий підхід сприятиме створенню більш ефективних та емпатичних програм та послуг, спрямованих на полегшення та покращення життя дітей, які знаходяться в складних життєвих обставинах.

Удосконалення законодавства та політики може значно покращити соціальну роботу з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, за декількома ключовими шляхами:

1)забезпечення прав та захисту дітей:удосконалення законодавства може включати розширення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на отримання якісної освіти, медичної допомоги, належного житла та інших основних потреб. Також важливо забезпечити їх захист від будь-якої форми насильства, зловживання або експлуатації[1];

2)покращення системи опіки та усиновлення:законодавство може бути удосконалене для спрощення процесу опіки та усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це включає в себе встановлення чітких та справедливих процедур, швидкість реагування на заяви про опіку, а також забезпечення підтримки для сімейусиновлювачів[4];

3)розвиток галузі психосоціальної підтримки:законодавство може стимулювати створення та фінансування програм психосоціальної підтримки

для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ці програми можуть включати в себе психологічну підтримку, консультування, терапію та інші послуги, спрямовані на полегшення переходу та адаптації до нового середовища[30];

4)забезпечення фінансової підтримки:законодавство може передбачати адекватне фінансування для соціальних служб, які працюють з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Це дозволить забезпечити необхідні ресурси для надання якісних послуг, а також розвитку та вдосконалення програм та ініціатив у цій галузі[24].

У цілому, удосконалення законодавства та політики може створити сприятливі умови для розвитку соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, сприяючи забезпеченню їх прав та інтересів, полегшенню процесу усиновлення та опіки, а також забезпеченню доступу до необхідних психосоціальних послуг[4].

Розширення партнерства та співпраці між різними зацікавленими сторонами може суттєво покращити соціальну роботу з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, зазвичай через кілька ключових механізмів:

1)обмін ресурсами та експертним досвідом:співпраця між урядовими органами, громадськими організаціями, академічними установами та іншими стейкхолдерами дозволяє обмінюватися ресурсами та експертним досвідом. Наприклад, громадські організації можуть надавати доступ до фінансових ресурсів чи волонтерів, а академічні установи - до досліджень та кращих практик у сфері соціальної роботи[14];

2)розробка інноваційних підходів:широке партнерство сприяє створенню інноваційних програм та підходів до роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Спільні зусилля дозволяють об'єднувати кращі практики, експертні знання та ресурси для розробки новаторських рішень, які можуть бути більш ефективними та пристосованими до конкретних потреб дітей[9];

3) покращення координації та інтеграції послуг: спільна робота різних організацій сприяє покращенню координації та інтеграції послуг, доступних для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це дозволяє уникнути дублювання зусиль та забезпечити повний спектр підтримки відповідно до індивідуальних потреб кожної дитини[14];

4) підвищення свідомості та мобілізація громадської підтримки: співпраця з різними зацікавленими сторонами сприяє підвищенню свідомості про проблеми, з якими стикаються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, і мобілізації громадської підтримки для їхнього вирішення. Це може включати залучення громадських кампаній, збору пожертвувань або надання волонтерської допомоги[17].

Отже, розширення партнерства та співпраці в галузі соціальної роботи дозволяє об'єднувати зусилля та ресурси різних стейкхолдерів для досягнення спільних цілей - забезпечення кращого майбутнього для дітей, які потребують допомоги та підтримки[2].

Використання нових технологій може суттєво покращити соціальну роботу з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, через наступні механізми:

1) підвищення доступності до послуг: використання цифрових технологій дозволяє забезпечити більшу доступність до соціальних послуг для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Наприклад, онлайн-платформи можуть надавати доступ до інформації про доступні програми та ресурси, а також до консультацій та психологічної підтримки навіть у віддалених регіонах;

2) покращення комунікації та координації: використання відеоконференційних технологій дозволяє забезпечити зручний зв'язок між соціальними працівниками, дітьми та їхніми опікунами. Це сприяє покращенню координації дій та обміну інформацією, що є особливо важливим у випадках, коли діти перебувають під опікою різних установ або знаходяться у складних сімейних обставинах;

3)моніторинг та оцінка результативності:використання електронних систем ведення документації та моніторингу дозволяє збирати та аналізувати дані про дітей та їхні потреби, а також про ефективність різних програм та послуг. Це дозволяє соціальним працівникам більш ефективно відстежувати прогрес та вчасно реагувати на зміни в ситуації дитини;

4)психологічна підтримка: використання відеокommунікаційних технологій може допомогти забезпечити психологічну підтримку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, навіть у випадках, коли фізична зустріч неможлива. Це може включати психологічні консультації, терапію чи групові заняття, спрямовані на полегшення травм та підтримку психічного здоров'я.

Отже, використання нових технологій може значно покращити соціальну роботу з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, шляхом забезпечення більшої доступності до послуг, покращення комунікації та координації, ефективного моніторингу та оцінки результатів та забезпечення психологічної підтримки[10].

Підвищення кваліфікації та навчання соціальних працівників може внести значний вклад у покращення соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, через наступні аспекти:

1)розуміння потреб та особливостей дітей: підвищення кваліфікації дозволяє соціальним працівникам краще розуміти потреби, проблеми та особливості дітей, які потребують допомоги. Це включає знання про розвиток дитячої психології, взаємодію з травмованими дітьми, а також усвідомлення культурних та соціальних контекстів, в яких вони знаходяться;

2)ефективне застосування методів роботи:засвоєння нових методів роботи та технік дозволяє соціальним працівникам більш ефективно взаємодіяти з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Це може включати в себе методи психосоціальної підтримки, комунікаційні техніки, ведення групових сесій тощо;

3)розробка індивідуалізованих програм:соціальні працівники, які мають високий рівень кваліфікації, можуть краще адаптувати свої програми та

підходи до потреб конкретних дітей. Це включає в себе розробку індивідуалізованих планів дій, що враховують особливості кожної дитини та її сімейного середовища;

4) міждисциплінарний підхід: підвищення кваліфікації дозволяє соціальним працівникам краще співпрацювати з представниками інших професійних груп, таких як психологи, педагоги, лікарі тощо. Це сприяє створенню міждисциплінарних команд, які можуть надавати комплексну підтримку дітям з різними потребами;

5) створення культури вдосконалення: підвищення кваліфікації сприяє створенню культури постійного вдосконалення, де соціальні працівники прагнуть до постійного вдосконалення своїх навичок та знань. Це може бути досягнуто через участь у тренінгах, семінарах, конференціях та інших професійних заходах.

Отже, підвищення кваліфікації та навчання соціальних працівників допомагає забезпечити більш ефективну та індивідуалізовану підтримку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що сприяє їхньому кращому благополуччю та розвитку[16].

Однією із важливих особливостей соціальної роботи є послуга раннього втручання. Послуга раннього втручання є однією з ключових складових системи підтримки дітей та їхніх сімей у важкі часи[25]. Ця послуга спрямована на виявлення та реагування на потреби дітей у ранньому віці, які можуть виникати з різних причин, таких як відсутність адекватного догляду, емоційна травма чи розвиткові труднощі (додатокВ).

Перш за все, служба раннього втручання спрямована на виявлення ризикованих факторів у житті дитини та її сім'ї ще на ранніх етапах. Це може включати медичні, психологічні та соціальні аспекти, які можуть вплинути на здоров'я та розвиток дитини. Під час виявлення цих ризиків, фахівці надають підтримку та консультації сім'ям з метою забезпечення оптимального середовища для зростання та розвитку дитини[25].

Другим важливим аспектом послуги раннього втручання є реалізація програм та інтервенцій, спрямованих на підтримку розвитку дитини у ранньому віці. Це може включати різноманітні програми розвитку, заняття та терапію, спрямовані на підтримку фізичного, мовного, емоційного та соціального розвитку дитини. Ці програми спрямовані на стимулювання розвитку та виправлення можливих розвиткових затримок або проблем[25].

Не менш важливою частиною послуги раннього втручання є підтримка сімей у цьому процесі. Фахівці працюють з батьками та опікунами, надаючи їм практичні поради та стратегії для підтримки розвитку дитини в домашньому середовищі. Це може включати консультування з питань виховання, підтримку в розв'язанні конфліктів чи проблем у сім'ї, а також надання інформації про доступні ресурси та послуги для дітей та сімей.

У підсумку, послуга раннього втручання відіграє важливу роль у забезпеченні добробуту та успішного розвитку дітей у ранньому віці. Шляхом виявлення ризикованих факторів, реалізації програм розвитку та підтримки сімей, ця послуга сприяє створенню оптимальних умов для здоров'я, розвитку та щасливого дитинства.

Послуга раннього втручання - це комплексний підхід до забезпечення допомоги та підтримки для дітей у віці від народження до шкільного віку та їхніх сімей з метою забезпечення оптимальних умов для здоров'я, розвитку та добробуту. Ця послуга базується на принципі ранньої інтервенції, який передбачає вжиття заходів ще на ранніх етапах розвитку для вирішення потенційних проблем та забезпечення успішного розвитку дитини[25].

Однією з ключових складових послуги раннього втручання є раннє виявлення ризикованих факторів у житті дитини та її сім'ї. Це може бути пов'язане з медичними проблемами, розладами в розвитку, емоційною травмою, соціальними труднощами або іншими проблемами, які можуть вплинути на розвиток дитини. Фахівці здійснюють ретельний аналіз усіх аспектів життя дитини та її сім'ї з метою визначення потенційних проблем та потреб.

Після виявлення ризикованих факторів, команда фахівців розробляє індивідуалізований план втручання, спрямований на підтримку дитини та її сім'ї. Цей план може включати медичні, психологічні, освітні та соціальні послуги, спрямовані на вирішення конкретних проблем та підтримку розвитку дитини. Наприклад, це може включати заняття з розвитку мовлення, терапію з вирішення емоційних проблем, консультування для батьків чи навчання соціальних навичок[25].

Крім того, послуга раннього втручання передбачає активну підтримку та співпрацю з батьками та опікунами дитини. Фахівці надають поради, консультації та навчання з питань виховання, стимулюють активну участь батьків у процесі виховання та підтримують їх у подоланні будь-яких труднощів чи конфліктів, які можуть виникнути.

У підсумку, послуга раннього втручання є важливим інструментом у забезпеченні успішного розвитку та добробуту дітей. Ця послуга допомагає виявляти та реагувати на потенційні проблеми ще на ранніх етапах, забезпечуючи дітям оптимальні умови для здоров'я, розвитку та щасливого дитинства (додаток В).

У підсумку, послуга раннього втручання є важливим інструментом у забезпеченні оптимальних умов для здоров'я, розвитку та щасливого дитинства. Вона допомагає виявляти та вирішувати проблеми ще на ранніх етапах, забезпечуючи дітям та їхнім сім'ям підтримку та допомогу, необхідну для успішного розвитку та інтеграції в суспільство.

Висновки до розділу 3

Сучасне суспільство ставить перед собою завдання покращення умов життя дітей, особливо тих, хто опинився в складних життєвих ситуаціях через втрату батьківського піклування. Для досягнення цієї мети необхідно постійно

вдосконалювати соціальну роботу з цією категорією дітей. Деякі шляхи вдосконалення цієї роботи можуть включати:

1)розвиток імплементації технологій: використання сучасних технологій у соціальній роботі може сприяти покращенню доступності послуг для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це може включати в себе впровадження онлайн-консультування, використання відеозв'язку для спілкування з клієнтами та створення спеціалізованих платформ для обміну інформацією та ресурсами[10];

2)підвищення кваліфікації працівників: постійне навчання та підвищення кваліфікації соціальних працівників є важливим аспектом вдосконалення соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Це дозволить працівникам отримувати нові знання та навички, а також використовувати найефективніші практики у роботі з цією категорією дітей[16];

3)розвиток мережі партнерств: співпраця з іншими установами та організаціями, такими як медичні установи, освітні заклади, громадські організації та інші, може сприяти покращенню обміну інформацією та ресурсами, а також забезпечити комплексну підтримку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування[20];

4)розробка і впровадження індивідуалізованих підходів: Кожна дитина має свої унікальні потреби та характеристики, тому важливо розробляти індивідуальні плани підтримки для кожної дитини, враховуючи її особливості та потреби[23].

Отже, шляхи вдосконалення соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, включають в себе застосування сучасних технологій, підвищення кваліфікації працівників, розвиток мережі партнерств та розробку індивідуалізованих підходів до роботи з кожною дитиною. Впровадження цих заходів допоможе покращити якість життя та перспективи майбутнього кожної дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах через втрату батьківського піклування. Важливою

складовою цього процесу є постійна увага до потреб та індивідуальних особливостей кожної дитини, а також пошук нових, більш ефективних підходів у роботі з ними.

Додатково, важливим елементом у вдосконаленні соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є забезпечення доступності послуг та ресурсів для цієї категорії дітей. Це може включати в себе створення центрів соціальної підтримки, де діти можуть отримувати різноманітну допомогу та підтримку, а також розвиток програм та ініціатив, спрямованих на соціальну інтеграцію та розвиток навичок самостійного життя[22].

Загалом, вдосконалення соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є постійним і невід'ємним процесом, який вимагає поєднання зусиль усіх зацікавлених сторін, включаючи державні установи, громадські організації, активістів та індивідуальних працівників соціальної сфери. Використання новітніх підходів та технологій, підвищення кваліфікації фахівців та розвиток партнерських відносин можуть сприяти створенню більш ефективної системи підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і забезпечити їм кращі умови для здорового та щасливого життя.

ВИСНОВКИ

Соціальна робота із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, має свою власну специфіку, яка вимагає уваги до особливих потреб та умов цих дітей. Ставши відчуженими від основного сімейного середовища, вони потребують особливої уваги та підтримки для покращення свого добробуту та соціальної адаптації. Однією з особливостей соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, є необхідність розвивати довіру та встановлювати позитивні відносини з кожною дитиною окремо. Це може вимагати більшої емпатії та терпіння з боку соціальних працівників, оскільки діти, які втратили батьківське піклування, можуть мати складну емоційну динаміку та довгий період адаптації до нових умов. Другою специфікою є необхідність створення індивідуалізованих підходів до кожної дитини, враховуючи її унікальні потреби та характеристики. Це включає в себе розробку індивідуальних планів дій, спрямованих на розвиток навичок самостійності, соціальних навичок та психологічного благополуччя кожної дитини[29].

Окрім того, соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вимагає активної співпраці з іншими установами та організаціями, такими як школи, медичні установи, установи дитячого дозвілля тощо. Це допомагає створити комплексну підтримку для дітей та забезпечити їхню успішну інтеграцію в суспільство. Отже, соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вимагає особливого підходу та уваги до їхніх потреб та умов. Розробка індивідуалізованих планів дій, співпраця з іншими установами та розвиток позитивних відносин з кожною дитиною допомагають забезпечити їм необхідну підтримку та сприяють їхній успішній адаптації до нових умов життя[25]. Таким чином, можна виокремити основні особливості соціальної

роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, а саме:

1)питання захисту прав дітей:однією з найбільш актуальних проблем є забезпечення захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це охоплює не лише фізичний захист від насильства та зловживань, але й гарантування їхніх прав на освіту, медичну допомогу, адекватне житло та інші основні потреби[28];

2)психосоціальна підтримка:діти, які втратили батьківське піклування або опинилися у дитячих будинках, часто потребують значної психосоціальної підтримки. Це може включати консультування психологів, терапію, розвиток навичок самостійності та соціалізації[19];

3)підтримка у процесі адаптації:для дітей перехід з біологічної сім'ї до системи опіки може бути складним та травматичним. Соціальні працівники повинні забезпечувати належну підтримку та допомогу в процесі адаптації до нових умов та формування позитивних міжособистісних відносин[4];

4)сприяння у знаходженні постійної домівки:однією з головних перспектив є пошук постійної домівки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це може бути шляхом усиновлення, піклування, повернення до біологічних сімей чи переїзду до прийомних родин[18];

5)розвиток програм реінтеграції:важливо розвивати програми реінтеграції для дітей, які виходять з системи опіки. Це може бути підтримка у пошуку житла, працевлаштуванні, навчанні та розвитку навичок для самостійного життя[9];

б)створення системи довгострокової підтримки:після виходу з системи опіки, деякі діти можуть зіткнутися з труднощами у самостійному житті. Щоб уникнути відновлення циклу вразливості, важливо розробити систему довгострокової підтримки, яка б забезпечувала дітям необхідну допомогу та підтримку протягом усього їхнього життя[4];

7)забезпечення якісного навчання та професійної підготовки:для забезпечення майбутнього успіху дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування, важливо надати їм якісну освіту та можливості для професійного розвитку. Це допоможе їм здобути навички та знання, необхідні для самостійного життя та реалізації свого потенціалу[20];

8)розвиток системи наставництва та меценатства:наставницька підтримка може виявитися вельми корисною для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Система наставництва та меценатства може допомогти їм у побудові позитивних стосунків, навчанні нових навичок та отриманні підтримки у складних ситуаціях[1];

9)залучення громадськості та громадянського суспільства:для успішної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, важливо залучати громадськість та громадянське суспільство. Це може виявитися корисним як у забезпеченні ресурсів та підтримки для програм та послуг, так і у створенні сприятливого середовища для розвитку дітей[22];

10)створення механізмів моніторингу та оцінки:для ефективної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, необхідно розвивати систему моніторингу та оцінки, яка дозволить вчасно виявляти проблеми та визначати ефективні методи підтримки. Це допоможе у вдосконаленні програм та послуг, спрямованих на поліпшення їхнього благополуччя та розвиток[4].

Отже, для ефективного вирішення проблем та досягнення позитивних результатів у специфічній соціальній роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, необхідно спрямувати зусилля на захист прав дітей, надання психосоціальної підтримки, підтримку у процесі адаптації, пошук постійної домівки та розвиток програм реінтеграції. Такі підходи сприятимуть покращенню специфічної соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балухтіна О. М. Наставництво для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні: шляхи оптимізації процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2021. № 1 (48). С.19-23.
2. Белавін С. П., Мітіна С. В., Орловська О. А. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: навч. посіб. Херсон : Олді, 2021. 436 с.
3. Борисова О. В., Кульга О. О., Знаткова О. М., Нікітіна В. В. Соціальна робота з вимушеними переселенцями в сучасній Україні: монографія. Київ : Кондор, 2019. 467 с.
4. Брич В. Я., Миколук С. М. Соціальний захист сиріт в Україні: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 200 с.
5. Вітакультурна методологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана: колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 980 с.
6. В Україні майже 46 тисяч дітей, позбавлених батьківського піклування – Мінсоцполітики. URL: <https://suspilne.media/715984-v-ukraini-majze-46-tisac-ditej-pozbavlenih-batkivskogo-pikluvanna-minsocpolitiki/>
7. В Україні на 1 кандидата в усиновлювачі приходиться 10 дітей-сиріт, і 70% дітей – старші 11 років. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/90705/>
8. Гірняк А. Н. Психологічні особливості освітньої взаємодії осіб з різними суб'єктними характеристиками. *Психологічний часопис*. 2020. №3 (35). Т.6. С. 45-55.
9. Журавель Т., Снітко М. Стан функціонування та розвиток сімейних форм виховання в м. Києві. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1-2 (16-17). С. 79-95.
10. Коляда Н. М., Левченко Н. В. Технології соціальної роботи: навч. посіб. Умань: ВІЗАВІ, 2018. 338 с.
11. Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики звернеться до Прем'єр-міністра України з проханням особисто втрутитись у проблемну ситуацію із захистом дітей, які залишились без батьківської опіки. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/235378.html>.

12. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
13. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2020. 192 с.
14. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Каравела, 2018. 368 с.
15. Миколюк С. Соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Communication as a factor of transparency of social interaction: psychological, historical, legal, economic and political dimensions sc. editors Jacek Mrozek, Oksana Koval, Krystyna Ziółkowska. w Olsztynie. 2022. P.127-135.
16. Миколюк С. Професійне вигорання соціальних працівників в умовах війни. *Вічливість. Humanitas*. 2022. № 6. С. 31-36.
17. Миколюк С. Сирітство в Україні в умовах війни: соціальна робота та соціальна допомога. *Вічливість. Humanitas*. 2022. №3. С. 61-68.
18. Миколюк С. Соціальний супровід як форма соціальної допомоги для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2022. Т. 33 (72). № 3. С. 48-53.
19. Миколюк С. Соціально-психологічна допомога дітям із прийомних сімей в умовах війни. *Габітус*. 2022. Вип. 38. С. 152-155.
20. Мітіна С. В. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 436 с.
21. Мотяшок А. Проблеми та перспективи соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. *Особистість і суспільство: психосоціальні виміри когнітивної взаємодії*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Молод. вчених, м. Тернопіль, 30 квіт. 2024 р. Тернопіль, 2024. С. 222-224.
22. Пірен М. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорія та практика. Чернівці: Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 327 с.

- 23.Пліско Є., Тіщенко В. Аналізсучасного стану соціальногозахистудітей-сиріт та дітей, позбавленихбатьківськогопіклування. *Професіоналізм педагога: теоретичні і методичніаспекти*. 2022. Вип.17(2). С. 42-51.
- 24.Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 №2342-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
- 25.Про схвалення Концепції створення та розвитку системи раннього втручання: Розпорядження Кабінету міністрів України від 26.06.2021 р. №517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text>
- 26.Про охоронудитинства: Закон Українивід 26.04.2001 №2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
- 27.Семигіна Т. Сучаснасоціальна робота. Київ: Академіяпраці, соціальнихвідносин і туризму, 2020. 275 с.
- 28.Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
- 29.Сучаснітеоріїсоціальноїроботи: Антологія/ за ред. Т. Семигіна. Київ: Академіяпраці, соціальнихвідносин і туризму, 2021. 160с.
- 30.Технологіїсоціальноїроботи і соціальноїдопомоги в умовахтрансформаційногоперіоду: навч.-посіб. / за ред. А. О. Полянничко. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с.
- 31.Фурман (Гуменюк) О. Є. Методологія пізнання освітнього вчинку в контексті інноваційно-психологічного клімату. *Психологія і суспільство*. 2012. №1. С. 47-81.
- 32.Фурман А., Підгурська М. Історія соціальної роботи: підручник. К.: ВЦ «Академія». 2018. 160 с.
- 33.Фурман А. В. Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С.6-16.
- 34.IFSW. Global Social Work Statement of Ethical Principles. 2018. DOI: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles>

35. Semigina T. Development the strengths-based approaches in modern social work. Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society. Dallas :PrimediaeLaunch LLS, 2019. P. 96–105.

ДОДАТКИ

**Анкета
для опитування фахівців соціальної роботи**

Тема: Специфіка соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Ця анкета є анонімною, має за мету зібрати важливу інформацію про специфіку роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, виявити основні проблеми та потреби фахівців у цій сфері.

1. Загальні відомості про респондента

1.1. Ваш вік

- До 25 років
- 25-35 років
- 36-45 років
- 46-55 років
- Понад 55 років

1.2. Стать: - Чоловіча - Жіноча

1.3. Ваша освіта:

- Середня спеціальна; - Вища/спеціаліст; - Магістр

1.4. Стаж роботи у сфері соціальної роботи:

- До 1 року
- 1-5 років
- 6-10 років
- Понад 10 років

2. Професійна діяльність

2.1. Ваш основний напрямок роботи:

- Соціальна робота із дітьми
- Соціальна робота із сім'ями
- Робота в закладах інтернатного типу
- Інше (вказіть, будь ласка) _____

2.2. Які методи роботи ви використовуєте при роботі із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування? (можна вибрати декілька варіантів)

- Індивідуальна робота
- Групова робота
- Психотерапія
- Консультування
- Соціально-педагогічна робота
- Інше (вказіть, будь ласка) _____

Продовження Додатку А

3. Особливості роботи

3.1. Які основні проблеми ви зустрічаєте у роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування?

- Емоційні проблеми
- Психологічні травми
- Проблеми адаптації
- Проблеми соціалізації
- Інше (вказіть, будьласка) _____

3.2. Наскільки часто вистикаєтеся із такими проблемами? (оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 - дуже рідко, 5 - дуже часто)

- Емоційні проблеми: 1 2 3 4 5
- Психологічні травми: 1 2 3 4 5
- Проблеми адаптації: 1 2 3 4 5
- Проблеми соціалізації: 1 2 3 4 5

3.3. Які методи ви вважаєте найбільш ефективними для вирішення цих проблем? (можна вибрати декілька варіантів)

- Індивідуальні консультації
- Групові тренінги
- Психологічна підтримка
- Соціальна адаптація
- Інше (вказіть, будьласка) _____

4. Потреби та рекомендації

4.1. Які ресурси або підтримку ви потребуєте для покращення вашої роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування? (можна вибрати декілька варіантів)

- Додаткова освітня тренінги
- Методичні матеріали
- Фінансова підтримка
- Психологічна підтримка
- Інше (вказіть, будьласка) _____

4.2. Як зміни або покращення ви б хотіли бачити в системі соціальної роботи з цією категорією дітей?

- _____

- _____

4.3. Чи є у вас інші коментарі або пропозиції щодо соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування?

- _____

- _____

Дякуємо за вашу участь у нашому опитуванні!

Звіт за результатами опитування фахівців соціальної роботи

Тема: Специфіка соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Метою даного опитування було вивчення специфіки соціальної роботи із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також визначення основних проблем і потреб фахівців у цій сфері. У опитуванні взяли участь 10 фахівців соціальної роботи, які мають різний досвід та працюють у різних напрямках соціальної роботи.

1. Загальні відомості про респондентів

1.1. Вік респондентів:

- До 25 років: 1 особа
- 25-35 років: 3 особи
- 36-45 років: 4 особи
- 46-55 років: 2 особи
- Понад 55 років: 0 осіб

1.2. Стать респондентів:

- Чоловіча: 3 особи
- Жіноча: 7 осіб

1.3. Освіта респондентів:

- Середня спеціальна: 2 особи
- Вища/ спеціаліст: 6 осіб
- Магістр: 2 особи

1.4. Стаж роботи у сфері соціальної роботи:

- До 1 року: 1 особа
- 1-5 років: 2 особи
- 6-10 років: 3 особи
- Понад 10 років: 4 особи

2. Професійна діяльність

2.1. Основний напрямок роботи:

- Соціальна робота із дітьми: 4 особи
- Соціальна робота із сім'ями: 3 особи
- Робота в закладах інтернатного типу: 2 особи
- Інше: 1 особа (освітня робота)

Продовження Додатку Б**2.2. Методи роботи:**

- Індивідуальна робота: 8 осіб
- Групова робота: 5 осіб
- Психотерапія: 3 особи
- Консультування: 6 осіб
- Соціально-педагогічна робота: 4 особи
- Інше: 1 особа (арт-терапія)

3. Особливості роботи**3.1. Основні проблеми:**

- Емоційні проблеми: 9 осіб
- Психологічні травми: 7 осіб
- Проблеми адаптації: 8 осіб
- Проблеми соціалізації: 6 осіб

3.2. Частота зустрічання проблем:

- Емоційні проблеми: середній бал 4.6
- Психологічні травми: середній бал 4.0
- Проблеми адаптації: середній бал 4.4
- Проблеми соціалізації: середній бал 3.9

3.3. Найбільше ефективні методи:

- Індивідуальні консультації: 7 осіб
- Групові тренінги: 5 осіб
- Психологічна підтримка: 6 осіб
- Соціальна адаптація: 4 особи
- Інше: 1 особа (сімейна терапія)

4. Потреби та рекомендації**4.1. Потреби фахівців:**

- Додаткова освіта та тренінги: 7 осіб
- Методичні матеріали: 6 осіб
- Фінансова підтримка: 5 осіб
- Психологічна підтримка: 4 особи
- Інше: 1 особа (підвищення кваліфікації)

4.2. Побажання щодо покращень:

- Покращення умов роботи
- Забезпечення додаткових ресурсів для роботи з дітьми
- Підвищення заробітної плати
- Вдосконалення програм соціальної адаптації для дітей-сиріт

Продовження Додатку Б

4.3. Інші коментарі:

- Необхідність створення більшої кількості програм для інтеграції дітей в суспільство
- Потреба в тіснішій співпраці з освітніми та медичними закладами

Висновки

Результати опитування показали, що фахівці соціальної роботи стикаються з рядом серйозних проблем у роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Основними проблемами є емоційні та психологічні травми, а також труднощі адаптації та соціалізації. Для покращення ситуації необхідно забезпечити додаткові освітні можливості для фахівців, методичні матеріали та психологічну підтримку. Крім того, важливим є вдосконалення програм соціальної адаптації та покращення умов праці.

Додаток В

Послуга раннього втручання: значення та вплив

№	Значення	Вплив
1	Раннє виявлення ризикованих факторів	Послуга раннього втручання передбачає ретельне вивчення сімейного та соціального середовища, у якому знаходиться дитина, з метою виявлення потенційних проблем або ризиків для її розвитку. Це можуть бути такі аспекти, як відсутність адекватного догляду, емоційна або психологічна травма, фізичні або розвиткові проблеми тощо.
2	Індивідуалізований підхід	Кожна сім'я та дитина унікальна, тому послуга раннього втручання передбачає розробку індивідуалізованих планів дій для кожної сім'ї. Ці плани враховують специфічні потреби та можливості дитини та її сім'ї, а також ураховують культурні та соціальні контексти.
3	Мультидисциплінарний підхід	Фахівці різних спеціалізацій, таких як педіатри, психологи, соціальні працівники, логопеди та інші, працюють разом у команді з метою надання комплексної підтримки та допомоги дитині та її сім'ї.
4	Підтримка батьків	Однією з ключових складових послуги раннього втручання є підтримка та навчання батьків щодо ефективних стратегій виховання та догляду за дитиною. Це може включати навчання навичкам батьківства, рекомендації щодо створення стимулюючого середовища для розвитку дитини, а також надання практичних порад та інструментів для вирішення конкретних проблем.
5	Реабілітація та терапія	Послуга раннього втручання може включати програми реабілітації та терапії для дітей з фізичними, емоційними чи розвитковими проблемами. Ці програми спрямовані на підтримку фізичного та психологічного здоров'я дитини та покращення її розвитку.
6	Система підтримки	Послуга раннього втручання передбачає наявність системи підтримки для дитини та її сім'ї на кожному етапі розвитку. Це може включати консультування, психологічну та емоційну підтримку, доступ до ресурсів та послуг у разі потреби.
7	Система моніторингу та оцінки	Ефективність послуги раннього втручання вимагає систематичного моніторингу та оцінки її результатів. Це означає встановлення чітких критеріїв успіху та регулярний аналіз здійснених втручань для визначення їхньої ефективності та корекції, якщо необхідно.
8	Інклюзивний підхід	Послуга раннього втручання повинна бути доступною та доступною для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, включаючи дітей з інвалідністю, дітей з міграційного фонду, а також дітей з різними культурними та мовними потребами.
9	Співпраця з громадськістю та громадою	Послуга раннього втручання ефективна лише тоді, коли вона вбудована в ширший соціальний контекст та отримує підтримку від громадськості та громади. Співпраця з батьками, школами, медичними установами та іншими громадськими організаціями є ключовим елементом успіху цієї послуги.
10	Постійне вдосконалення	У зв'язку з тим, що потреби дітей та їхніх сімей змінюються з часом, послуга раннього втручання повинна постійно вдосконалюватися та адаптуватися до нових викликів та можливостей. Це може включати впровадження нових методик роботи, розробку інноваційних програм та послуг, а також навчання фахівців для роботи з новими викликами.

Примітка. Побудовано автором за даними [25].